

Nr 211.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposition av vissa fastigheter, som anslagits såsom avlöningstillgång vid allmänna läroverk, jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 205 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 31 mars 1950, föreslagit riksdagen att *dels* medgiva, att i propositionen angivna skolhemman jämte därtill hörande kapitalmedel från och med dag, som Kungl. Maj:t äger bestämma, må upphöra att vara särskilda löneförmåner vid rektors- eller lärartjänst vid allmänt läroverk, *dels* medgiva, att hemmanen från och med samma dag må övertagas till förvaltning av domänstyrelsen och därvid — så snart det kan ske utan hinder av vid tiden för övertagandet löpande arrendekontrakt — förvaltas i enlighet med gällande förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela beslut i fråga om den eftergift i avträdande tjänst innehavare eventuellt åvilande ersättningsskyldighet för bristande byggnad och underhåll å skolhemman, som efter omständigheterna finnes skälig.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh* (I: 482) och den andra inom andra kammaren av herr *Braconier m. fl.* (II: 571), i vilka hemställts att riksdagen måtte med avslag å propositionen hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av de rättsliga grunderna för ett överförande till statsverket av ifrågavarande skolhemman.

Beträffande motiveringen för det i motionerna framställda yrkandet får utskottet hänvisa till motionen I: 482.

Såsom reminiscenser från ett äldre lönesystem finnas allttjämt kvar till flera av våra allmänna läroverk knutna fastigheter och andra tillgångar, vilka av kronan eller i några fall av kommuner anslagits till avlöning åt lärare eller donerats för detta ändamål av enskilda personer. I det nuvarande avlöningssystemet äro dessa särskilda löneförmåner infogade på ett sätt som

innebär, att desamma med vissa undantag i princip böra komma statsverket till godo. Utom i de relativt få fall, då en dylik löneförmån genom donation av enskild tillförsäkrats innehavare av viss tjänst i syfte att bereda denne särskild förmån *utöver lönen*, äro nämligen innehavarna av de särskilda löneförmånerna, vare sig de härröra från kronan eller ej, enligt gällande avlöningsbestämmelser skyldiga att vidkännas avdrag härför å lönen med belopp motsvarande förmånernas uppskattade värden. De äro också pliktiga att underkasta sig minskning i, upphörande av eller eljest ändrade bestämmelser rörande de särskilda löneförmånerna; detta gäller även om sådana enskilda donationer, vilka för närvarande ej äro förbundna med löneavdrag.

Frågan om en avveckling av de särskilda löneförmånerna upptogs redan på 1880-talet och 1890 års riksdag biföll en proposition om deras indragning till statsverket. Någon indragning kom emellertid ej till stånd och frågan har därefter upprepade gånger stått på dagordningen utan att dock nå fram till en lösning. Strävandena att avveckla de särskilda löneförmånerna ha främst motiverats av de administrativa olägenheter, som deras inordnande i ett modernt lönesystem framkallat. På senare år har i ett annat sammanhang framträtt behov att reglera de av dessa särskilda förmåner, som bestå av utarrenderade jordbruksfastigheter, nämligen i samband med frågan om den s. k. sociala arrendelagstiftningens tillämpning på den ecklesiastiska jorden, till vilken — i vidsträckt bemärkelse — de till läroverkslärare anslagna lönefastigheterna kunna hänföras.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 november 1946 tillkallades stiftssekreteraren Tage Gynnerstedt för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och avgiva förslag i fråga om de ändringar av gällande bestämmelser rörande utarrendering av ecklesiastiska löneboställen, som erfordrades för att bringa dessa bestämmelser i närmare överensstämmelse med den sociala arrendelagstiftningen. Den sakkunnige har i skrivelse den 4 februari 1948 avgivit utredning och förslag beträffande vissa åt lärare vid de allmänna läroverken anslagna fastigheter.

Chefen för ecklesiastikdepartementet har i förevarande proposition till behandling upptagit frågan om ändrad disposition av sådana till allmänna läroverk knutna lönefastigheter, vilka hållits för att vara anslagna av kronan. Dessa fastigheter, som departementschefen i propositionen nr 205 kallat *skolhemman*, omfatta på ett undantag när samtliga för jordbruksdrift avsedda bebyggda arrendegårdar av hithörande slag. Vissa statistiska uppgifter om hemmanen ha sammanfattats i en tabell, vilken fogats såsom *bilaga* till detta utlåtande.

I fråga om den i propositionen lämnade historiska redogörelsen för de i avlöningsstaten för de allmänna läroverken ingående särskilda löneförmånerna samt de här avsedda skolhemmanen m. m. får utskottet hänvisa till propositionen s. 3—20.

Den sakkunnige.

I sin skrivelse av den 4 februari 1948 har den sakkunnige anført och föreslagit följande.

Den betydelsefullaste delen av den sociala arrendelagstiftningen är regleringen av byggnadsskyldigheten. Jordägaren är ekonomiskt ansvarig för att arrendatorn erhåller dels bostadshus i det skick, som motsvarar hälsovårdsstadgans krav, dels ock för jordbruket nödiga ekonomibyggnader av sådan beskaffenhet, att ombyggnad eller större reparation icke oundgängligen påkallas. Enligt de allmänna arrendebestämmelserna däremot har fastighetsägaren icke byggnadsskyldighet i vidare mån än han åtagit sig; från denna regel finnas dock ett par undantag, det ena avseende arbetarbostad.

Vad nu ifrågavarande läroverkslärarboställen angår, torde visserligen vederbörande lärare (rektor) i egenskap av boställshavare vara ansvarig för byggnadsbeståndet gentemot det allmänna. Men i förhållande till arrendatorn torde sådan ansvarighet i regel icke åvila boställshavaren, utan arrendatorn synes i allmänhet vara byggnadsskyldig enligt arrendekontraktet. För reglering av byggnadsskyldigheten har arrendatorn vid vissa boställen förpliktats att betala ett kontant årsbelopp, vilket fonderas för att tas i anspråk vid uppkommande byggnadsbehov eller tillhandahålles arrendatorn såsom ersättning för utförda byggnadsarbeten.

Tillämpningen av den sociala arrendelagstiftningens regler beträffande byggnadsskyldigheten kommer för läroverksboställenas del med säkerhet att medföra ett starkt ökat nybyggnadsbehov inom den närmaste framtiden. Orsaken härtill är i första hand lagstiftningens krav på byggnadernas beskaffenhet. När byggnadstungan avlyftes från arrendatorn, kommer vidare — såsom erfarenheterna av den sociala arrendelagstiftningens tillämpning på andra områden utvisa — hans anspråk på byggnader att stiga. Den hittillsvarande utformningen av byggnadsskyldigheten har tillika medfört benägenhet att uppskjuta byggnadsarbeten — arrendatorn har sökt undvika kapitalutlägg och boställshavaren har haft intresse av största möjliga nettoavkastning. Utgångsläget torde därför vara ogynnsamt.

Till belysande av nybyggnadsbehovet vill jag åberopa förhållandena vid läroverkslärarboställena i Lunds stift, inom vilket de flesta och värdefullaste jordbruksboställena äro belägna. Enligt utlåtande av ordföranden i boställsnämnderna i stiftets II och V distrikt Albert Bengtson behövde ungefär halva byggnadsbeståndet vid dessa läroverksboställen ersättas med nya byggnader under de närmaste 25 åren, om de skulle uppfylla nutidens krav på goda sådana. Flera gårdar vore av den storlek, att arbetarbostäder borde finnas, men dylika saknades. Med nuvarande byggnadskostnader skulle uppförandet av erforderliga nybyggnader kräva en investering av minst 600 000 kronor. Härtill komme i flertalet fall kostnader för dränering och annan grundförbättring.

Enligt den sociala arrendelagstiftningens grundsatser är det uteslutet, att arrendatorn i fortsättningen skulle kunna åläggas byggnadsskyldighet. Ett årsbeloppssystem kunde däremot alltjämt tänkas, såvida årsbeloppet hänfördes till arrendeavgiften, vilken enligt de sociala arrendebestämmelserna skall vara till beloppet bestämd. Emellertid torde det aktuella nybyggnadsbehovet vid boställena i de flesta fall vara så omfattande, att årsbeloppsfonderingen — även där fonder redan kunna finnas — icke är till-

räcklig. Årsbeloppssystemet har för övrigt allvarliga olägenheter. Före 1932 års reform av de kyrkliga lönebostälernas förvaltning gällde allmänt ett årsbeloppssystem i fråga om dessa boställen. Erfarenheterna av systemet voro dock mindre goda, trots att byggnadsskyldigheten då åvilade arrendatorerna. Med hänsyn till föreskrifterna i den sociala arrendelagstiftningen måste nu utgifterna för nybyggnader och grundförbättringar åläggas jordägaren, vilket torde göra årsbeloppssystemet ännu mindre tillfredsställande. Ett dylikt system kan således icke användas.

Olika andra utvägar kunde tänkas för anskaffande av det för nybyggnader erforderliga kapitalet, vilket givetvis i princip bör kunna amorteras ur fastighetsavkastningarna. Att ålägga boställshavaren att upptaga lån för ändamålet torde av olika skäl icke kunna komma i fråga. Läroverken besitta icke medel för bekostande av nybyggnaderna. Det kunde tänkas, att någon statlig eller annan allmän fond finge vara förlagsfond. Någon nu befintlig fond, som skulle kunna anlitas, torde dock icke finnas. Nybildande av en fond för ändamålet skulle nödvändiggöra en avsevärd statlig stödinvestering. I vilket fall som helst skulle den erforderliga amorteringen och förräntningen av de betydande kapitalutläggen för boställshavarna medföra, att de under en avsevärd tidsperiod framåt icke kunde erhålla någon ekonomisk fördel av att fortfarande ha dessa boställen anvisade såsom löneförmåner.

Det till följd av den sociala arrendelagstiftningen uppkommande kapitalanskaffningsproblemet vid läroverkslärarboställena kan sålunda enligt min mening icke lösas på tillfredsställande sätt. Under sådana omständigheter torde det vara lämpligast, att boställena indragas till statsverket eller övertagas till förvaltning av staten, varigenom för dem alltså skulle komma att gälla samma arrendebestämmelser som för kronodomänerna. Även om det i något enstaka fall skulle — såvitt nu kan bedömas — vara möjligt att finansiera byggnadskostnaderna, torde likväl indragningen för enhetlighetens skull böra omfatta samtliga utarrenderade boställen.

Under åberopande av det anförda har den sakkunnige föreslagit, att de till avlöning åt lärare vid allmänna läroverk anslagna boställen, vilka utarrenderades för drivande av jordbruk, indragas till statsverket eller övertagas till förvaltning av staten.

Yttranden över förslaget.

Linköping. Tjänst innehavarna ha, under anslutning av läroverkskollegiet, avstyrkt den sakkunniges förslag och därvid anført bland annat: Vidingsjö Prästgård vore tillräckligt bebyggd även efter den sociala arrendelagstiftningens krav. Beträffande Lilla Ullevid Prästgård och Säby Mellangård, som var för sig låge i sambruk med annan fastighet, hade arrendatorerna förklarar sig ej påfordra eller ha behov av nybyggnad under nu löpande arrendeperiod. Skolhemmanen vore att jämföra med de ekklesiastiska löneboställena. För dessa vore den sociala arrendelagen för närvarande ej tillämplig och ännu kunde icke sägas något om den framdeles komme att bli det. Under sådana förhållanden syntes frågan om en indragning till statsverket på anförda skäl av här ifrågavarande hemman ej vara aktuell. Såsom ersättning för kostnad och besvär för hemmanens förvaltning borde nuvarande innehavare i varje fall få behålla hemmanen under sin tjänstetid. *Domkapitlet* har upplyst, att hemmanen till en del vore så belägna, att

fråga om försäljning av desamma redan uppkommit eller kunde väntas uppkomma mom ej alltför avlägsen tid. Planerna på ändrad förvaltning av hemmanen borde därför ställas på framtiden.

L u n d. *Läroverkskollegiet*, i vars yttrande *tjänst innehavarna* synas ha deltagit, har framhållit, att — även om det skulle kunna göras gällande, att hemmanen Tygelsjö och Ålstorp icke donerats av kronan — hemmanen vid en tillämpning av den sociala arrendelagstiftningen sannolikt ej torde kunna bibehållas vid läroverket såsom jordbruksfastigheter av det skälet, att tjänst innehavarna torde sakna möjlighet att fullgöra sina förpliktelser mot arrendatorn. Vid ändrad disposition borde hemmanen dock på ett eller annat sätt komma läroverket och dess befattningshavare till godo.

M a l m ö. *Läroverkskollegiet*, i vars yttrande *tjänst innehavarna* synas ha deltagit, har anfört i huvudsak: De till gossläroverket i Malmö knutna skolhemmanen tillhörde läroverket med äganderätt. De kunde alltså icke på laglig väg indragas till statsverket. De torde vidare icke genom försäljning kunna fränhändas läroverket. Utan kränkning av läroverkets rätt torde ej heller förvaltningen av hemmanen kunna läggas under statsverket. Det finge anses, att hemmanen donerats av enskilda och att syftet varit att bereda tjänst innehavarna särskild förmån utöver lönen, varför avkomsten borde få tillgodonjutas utan löneavdrag. Någon bärkraftig motivering för att den sociala arrendelagstiftningens regler om byggnadsskyldigheten skulle tillämpas på läroverkets hemman hade ej förebragts. Förhandenvarande omständigheter gjorde det icke önskvärt, att arrendepinciperna för hemmanen ändrades. Arrendebeloppen hade sedan långt tillbaka varit relativt anspråkslösa, i vissa fall oskäligt låga. Hemmanen hade därför varit synnerligen begärliga för arrendatorer. Vid överlåtelse av arrendekontrakt hade arrendatorer kunnat bereda sig en betydande inkomst. En överflyttning av byggnadsskyldigheten på tjänst innehavaren skulle medföra höjning av arrendebeloppet. Det torde vara i hög grad tvivelaktigt, om detta vore förenligt med arrendatorernas intresse. Om icke staten ställde erforderligt kapital till läroverkets förfogande för nybyggnader å hemmanen, att i princip amorteras ur hemmanens avkastning, torde läroverket ej äga möjlighet att på kort tid genomföra ett stort byggnads- och reparationsföretag. På anförda grunder avstyrktes den sakkunniges förslag.

Domkapitlet i Lund har omfattat tanken på att sådana enskilda donationer, som äro förbundna med löneavdrag, samt från kronan härrörande donationer och Visingsö skolegodsfond skulle sammanföras till en under statens förvaltning stående huvudfond, som skulle tillgodokomma skolväsendet och vederbörande läroverk för ändamål, som ej tillgodoses av statsmedel. Till fonden hörande fastigheter skulle förvaltas av domänstyrelsen. Till kostnad för nybyggnad å fastigheterna borde kunna lämnas förskott av i fonden ingående kapitalmedel och, i den mån dessa icke försloge därtill, av statsanslag. *Stiftsnämnden i Lund* har anslutit sig till domkapitlets utlåtande. Stiftsnämnden har förklarat, att den intet hade att erinra beträffande den sakkunniges utredning, och understrukit angelägenheten av att tidsenliga utarrenderingsföreskrifter bleve gällande även för ifrågasvarande fastigheter. De om utarrendering av kronans domäner gällande föreskrifterna syntes kunna tagas som förebild.

S k a r a. *Läroverkskollegiet* har ansett skäl ej föreligga att vidta någon ändring av gällande bestämmelser. *Tjänst innehavarna* ha därutöver upp-

lyst, att byggnadsfrågan vore löst på ett fullt tillfredsställande sätt beträffande Karstorp och Gammelträva, där årsbeloppssystemet tillämpades och där någon nybyggnad ej behöfde verkställas inom överskådlig tid. *Domkapitlet* har avstyrkt den sakkunniges förslag och hemställt om utredning rörande hemmanens disposition för något läroverkets ändamål, som ej tillgodosåges av statsmedel.

Strängnäs. Tjänst innehavarna och läroverkskollegiet ha förklarar sig dela den sakkunniges uppfattning, att kapitalanskaffningsproblemet vid en reglering av byggnadsskyldigheten å skolhemmanen enligt den sociala arrendelagstiftningen icke kunde lösas tillfredsställande med nuvarande förvaltningssätt. För hemmanet Norrby vore dock byggnadsfrågan löst med hjälp av besparade skogsmedel. Skolhemmanen borde emellertid ej indragas till statsverket utan sammanslås med läroverkets övriga lönedonationer, utom bostadsdonationerna, till en fond att användas för något läroverkets ändamål, som ej tillgodosåges av statsmedel. Nuvarande innehavare av hemmanen borde mot gällande löneavdrag få behålla hemmanen till tjänstetidens slut med rätt att frånträda dem dessförinnan. *Domkapitlet* har föreslagit ytterligare utredning om äganderätten till läroverkets boställen och gårdar. Om det därvid visade sig, att äganderätten till viss eller vissa fastigheter tillkomme kronan, syntes berättigad invändning mot indragning av dessa ej kunna göras. Nuvarande boställsinnehavares rätt till avkastningen borde dock bibehållas. Om äganderätt till någon fastighet befundes tillkomma domkyrkan, borde fastigheten återställas till denna.

Vaxjö. Tjänst innehavarna och läroverkskollegiet ha uttalat sig i liknande riktning som tjänst innehavarna och läroverkskollegiet i Strängnäs. *Domkapitlet* har anfört i huvudsak bland annat: Halva behållna ordinarie skogsavkastningen från Skir Prästgård och Rinkaby Gatugård samt hela behållna skogsavkastningen från Hollstorp Östregård fonderades. I första hand borde undersökas, om icke byggnadsskyldigheten å hemmanen kunde bestridas med dessa skogsmedelsfonder sammanslagna. Med hänsyn till den långa tidrymd, under vilken hemmanen varit knutna till gymnasiet, ville *domkapitlet* starkt understryka det naturliga och rimliga i att den behållna avkastningen av desamma i en eller annan form komme undervisningen vid läroverket till godo, oavsett vilken utväg som anlätades för anskaffande av nödigt kapital till fullgörande av byggnadsskyldigheten mot arrendatorerna. I den mån avkastningen kunde anses bereda tjänst innehavare en verklig löneförmån, borde nuvarande innehavare bibehållas vid denna förmån. Förvaltningen av hemmanen kunde lämpligen anförtros åt stiftsnämnden, varvid principerna för förvaltningen av ecklesiastika arrendegårdar kunde tillämpas. *Domkapitlet* hemställde om ny utredning av hit hörande frågor.

Skolöverstyrelsen har avstyrkt förslaget om skolhemmanens indragning till statsverket och därvid anfört bland annat:

Prebendeinstitutionen har inneburit en andlig och kulturell tillgång av stort värde för de gamla läroverksstäderna och bör därför i den mån det är möjligt bevaras. Överstyrelsen förutsätter emellertid härvid, att den sociala arrendelagstiftningen blir tillämplig jämväl på läroverksläraryrkestälлена. Skulle detta i vissa fall medföra oöverkomliga krav på kapitalanskaffning, vill överstyrelsen, därest icke andra utvägar stå till buds, exempelvis fördelning av de ekonomiska prestationerna på ett större antal år, för-

orda, att boställena försäljas och donationerna permuteras till penningfonder.

Skolöverstyrelsen har hemställt om utredning av frågan huruvida icke kronodonationerna i stället för att indragas till statsverket borde på något sätt komma skolväsendet till godo.

Domänstyrelsen har yttrat i huvudsak följande:

Vid en indragning till statsverket av bland annat skolhemmanen syntes ett överförande av dem till domänstyrelsens förvaltning kunna ifrågakomma. På grund av sin ringa omfattning och med hänsyn till förhållandena i övrigt syntes hemmanen emellertid i första hand lämpligen böra försäljas, möjligen med undantag av viss skogsmark. Skog av större omfattning syntes finnas endast vid boställena, anslagna till läroverken i Strängnäs och Växjö. I den mån skog vid sagda hemman hade sådan omfattning, att den ej erfordrades helt för jordbrukets behov, utan avstyckning av inägojorden med viss del av skogsmarken kunde äga rum i och för försäljning, ansågo styrelsen, att återstående skogsmark borde ställas under styrelsens skogsförvaltning.

Statskontoret har icke gjort någon erinran mot den sakkunniges förslag.

Departementschefen.

För egen del har departementschefen anfört huvudsakligen följande.

Här avsedda skolhemman utgöra huvuddelen av de särskilda löneförmåner, som alltjämt tillkomma vissa lärare vid allmänna läroverk. Problemet om en avveckling av de särskilda löneförmånerna har visat sig besitta en mindre vanlig livskraft genom att nu i nära nog en mansålder ha trotsat försöken till en lösning. Innehavarna av de särskilda löneförmånerna äro i allmänhet skyldiga att vidkännas avdrag härför å den från statsverket utgående lönen med belopp motsvarande förmånernas uppskattade värden. Förmånen kommer alltså i motsvarande mån ytterst statsverket till godo i form av minskad utgift för lärarens avlöning. Att i många fall en mer eller mindre avsevärd förmån likväl kommit läraren till del beror på att svårigheter mött att åstadkomma en uppskattning, som på ett tillfredsställande sätt anpassat sig efter stegringar i förmånernas värde, vilket framför allt varit fallet beträffande skolhemmanen. I detta förhållande samt i läroverkens naturliga intresse att få behålla de sedan århundraden till dem knutna skolhemmanen torde ligga en väsentlig anledning till att från skolväsendets sida rests motstånd mot en avveckling av det föräldrade jordavlöningsssystem, varav skolhemmanen äro en kvarleva.

Även om innehavet av skolhemman för närvarande i vissa fall innebär en verklig förmån för läraren, är hans ställning härutinnan dock prekär. Enligt sedan 1918 gällande bestämmelser är han sålunda bland annat skyldig att finna sig i att hemmanet upphör att vara lönetillgång vid tjänsten. Han är också när som helst underkastad nyvärdering av hemmansavkomstens värde. I fråga om principen för en sådan värdering ha statsmakterna intagit ståndpunkten, att avkastningens uppskattade värde, varmed lönen skall minskas (löneavdraget), för varje budgetår så nära som möjligt bör ansluta sig till de faktiskt föreliggande förhållandena. Om sådan värdering sker, medför innehavet av skolhemman i allmänhet icke längre någon reell löneförmån för läraren. Kvar står då endast omgången och besväret med å ena sidan uppskattning av avkomsten, å andra sidan avdrag av motsvarande belopp å lärarens lön. Riksdagen har 1937 med rätta betecknat en dylik ordning såsom otymplig ur löneteknisk synpunkt och uttalat sig för

dess utmönstrande. Utom att skolhemmanens nuvarande disposition tynger den löpande löneadministrationen ha allehanda tvister förekommit om rätt till avkomsten; i vissa fall har avgående tjänstnehavares rätt till fardag vid skolhemman lett till komplikationer. Förbises må ej heller de tidsödande utredningar och talrika remissyttranden, varmed myndigheterna under årens lopp belastats i frågor om skolhemman. Vad sålunda anförts synes mig tillräckligt motivera, att åtgärder nu vidtagas för en avveckling av den föråldrade löneform, som skolhemmanen representera.

Såsom en ytterligare faktor av betydelse i detta sammanhang har tillkommit frågan om den sociala arrendelagstiftningens tillämpning på skolhemmanen. Inga bärande skäl synas mig kunna anföras för att skolhemmanen skulle ställas utanför den reform av gällande bestämmelser om utarrendering av ecklesiastika boställen, vilken avser att bringa dessa bestämmelser i närmare samklang med den sociala arrendelagstiftningen. Vad den sakkunnige anført i sin utredning torde ådagalägga, att en dylik reform med vad den innebär i fråga om byggnadsskyldigheten svårigen låter sig genomföra för skolhemmanens del med bibehållande av hemmanens nuvarande disposition. I några fall synas visserligen speciella ekonomiska förutsättningar göra läget härutinnan gynnsammare men en särreglering av sådana fall bör ej ifrågakomma.

Någon indragning av skolhemmanen till statsverket, på sätt den sakkunnige samt tidigare även kammarkollegiet och statskontoret i första hand förordat, är jag för närvarande ej beredd att tillstyrka. Jag finner ej heller tiden vara inne att ta ställning till de olika projekt, som eljest framförts rörande skolhemmanens framtida användning, i fall de skola upphöra att vara särskilda löneförmåner. Dessa projekt ha för övrigt i flera yttranden sammankopplats med den ännu ej beredda frågan om den framtida dispositionen av de enskilda lönedonationerna. Jag begränsar mig därför till att i detta sammanhang föreslå vidtagande av sådana åtgärder i fråga om skolhemmanens förvaltning, som bli nödvändiga, om hemmanen skiljas från sitt nuvarande ändamål och de sociala arrendepinciperna skola tillämpas på desamma. Frågan om hemmanens slutliga disposition bör upptagas till prövning senare.

I valet mellan olika möjligheter att ordna skolhemmanens nya förvaltning har jag funnit det vara ändamålsenligast, att hemmanen ställas under domänstyrelsen att av styrelsen förvaltas — så snart det kan ske utan hinder av enligt nuvarande bestämmelser upprättade arrendekontrakt — enligt gällande förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. Stiftsnämnden i Lund, som torde ha ingående erfarenhet om förvaltning av skolhemman, har ansett de om utarrendering av kronans domäner gällande föreskrifterna kunna tagas som förebild beträffande skolhemmanen. Under senare år ha två här ej medtagna skolhemman vid högre allmänna läroverket i Strängnäs, Svarvartorp nr 1 och Prästmista nr 1, efter framställning av vederbörande tjänstnehavare, som önskat avstå från innehavet av hemmanen, enligt Kungl. Maj:ts förordnande tills vidare övertagits av domänstyrelsen till förvaltning; förstnämnda hemman har sedermera försålts och förslag föreligger om försäljning jämväl av det senare. Det från gossläroverket i Malmö framförda argumentet, att förvaltningen av de till detta läroverk knutna hemmanen ej utan kränkning av *läroverkets* rätt syntes kunna läggas under statsverket, finner jag icke bärkraftigt.

Efter förvaltningens övertagande av domänstyrelsen torde avkastningen

av hemmanen jämte därtill hörande kapitalmedel tills vidare böra uppsamlas hos denna myndighet samt för varje hemman bokföras och redovisas särskilt för sig.

Förslå icke vid visst hemman tillgängliga kapital- och andra kontanta medel till att bestrida kostnaderna för erforderliga byggnadsåtgärder, torde domänstyrelsen få av till styrelsens förfogande eljest stående medel förskottera därutöver erforderligt belopp. Uppkommer fråga om försäljning av här avsett skolhemman, bör frågan härom underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Med hänsyn till nuvarande innehavares rätt till fardag torde den föreslagna dispositionsändringen i allmänhet böra genomföras den 1 maj näst efter det beslut om dispositionsändringen utfärdats. Samtidigt med skolhemmanen böra därtill hörande kapitalmedel fränskiljas respektive tjänster såsom särskilda löneförmåner. Något beslut om lönefyllnad till tjänst innehavarna på grund av de särskilda löneförmånernas upphörande torde ej behöva meddelas. I och med att rätt till förmånerna ej längre är förenad med respektive tjänster, upphör enligt gällande bestämmelser automatiskt skyldigheten att vidkännas löneavdrag. I den under avlöningsstaten för de allmänna läroverken bland särskilda uppbördsmedel upptagna posten »avkastning av donationer från kronan m. m.» ingå de här avsedda löneavdragen med ett sammanlagt belopp av 26 395 kronor. Bortfallandet av detta relativt obetydliga belopp påkallar ingen jämkning i den för budgetåret 1950/51 beräknade avlöningsstaten.

Möjligen kan i något fall den situationen uppkomma, att vid den avträdessyn, som komme att föregå domänstyrelsens övertagande av skolhemman, tjänst innehavaren ådöms att utgiva ersättning för bristande byggnad och underhåll å fastigheten men att billighetsskäl kunna tala för att icke i sista hand utkräva denna skyldighet av honom utan att befrielse därifrån eller nedsättning däri bör medgivas honom. En bestämmelse med detta syfte intogs på sin tid i 11 § sista stycket i den s. k. klockarboställslagen den 9 december 1938 (nr 732). Bemyndigande synes böra utverkas för Kungl. Maj:t att meddela beslut för liknande fall beträffande skolhemman.

Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter, som i övrigt påkallas vid ett genomförande av den här föreslagna dispositionsändringen.

U t s k o t t e t.

Såsom av den lämnade redogörelsen närmare framgår avser det föreliggande förslaget ändrad disposition av sådana till allmänna läroverk knutna lönefastigheter — skolhemman — vilka betecknats som anslagna eller anvisade av kronan. Frågan om dispositionen av de enskilda lönedonationerna är däremot föremål för utredning och upptages icke till avgörande i detta sammanhang. Departementschefen har beträffande skolhemmanen icke funnit sig beredd att tillstyrka, att desamma nu skulle indragas till statsverket. Därför begränsar sig departementschefen till att föreslå sådana åtgärder i fråga om skolhemmanens förvaltning, som bli nödvändiga om hemmanen skiljas från sitt nuvarande ändamål såsom särskild avlönings-tillgång och de sociala arrendeprinciperna skola tillämpas på desamma. I detta avseende har departementschefen förordnat, att skolhemmanen jämte till dem hörande kapitalmedel skola från och med dag, som Kungl.

Maj:t bestämmer, upphöra att vara särskilda löneförmåner vid rektors- eller lärartjänster och överlämnas till förvaltning av domänstyrelsen, som har att hos sig uppsamla den härav inflytande avkastningen, att för varje hemman bokföras och redovisas särskilt.

Utskottet har vid sin prövning av förevarande ärende — med hänsyn bland annat till att inkomsterna av skolhemmanen icke skola enligt gällande avlöningsreglemente utgöra någon förmån utöver lönen — ansett att övervägande skäl tala för att åtgärder nu vidtagas i syfte att avveckla det föråldrade jordavlöningsystem, varav skolhemmanen utgöra en kvarleva. Utskottet tillstyrker därför bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och har för sin del funnit det ändamålsenligast, att förvaltningen av skolhemmanen överlämnas till domänstyrelsen på sätt departementschefen förordat.

Utskottet anser liksom departementschefen att frågan om hemmanens slutliga disposition bör senare upptagas till prövning.

Vad departementschefen i övrigt i förevarande sammanhang anfört och föreslagit har icke föranlett någon erinran eller något uttalande från utskottets sida.

Av den ståndpunkt, utskottet alltså intagit, följer att utskottet avstyrker bifall till det i motionerna I: 482 och II: 571 framställda yrkandet.

Under återopandande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 482 och II: 571,

1. medgiva, att ifrågavarande skolhemman jämte därtill hörande kapitalmedel från och med dag, som Kungl. Maj:t äger bestämma, må upphöra att vara särskilda löneförmåner vid rektors- eller lärartjänst vid allmänt läroverk;

2. medgiva, att hemmanen från och med samma dag må övertagas till förvaltning av domänstyrelsen och därvid — så snart det kan ske utan hinder av vid tiden för övertagandet löpande arrendekontrakt — förvaltas i enlighet med gällande förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela beslut i fråga om den eftergift i avträdande tjänstinnehavare eventuellt åvilande ersättningsskyldighet för bristande byggnad och underhåll å skolhemman, som efter omständigheterna finnes skälig.

Stockholm den 23 november 1950.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar Sven Larsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Ohlon, Gustaf Karlsson, Heiding, Sundelin, Leander, Johan Eric Ericson, Näsström, Hesselbom, Edin, Ivar Persson och Bergh; samt från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmborg i Skövde, Svensson i Grönvik, Boman i Kieryd, Mårtensson i Uddevalla, Wallentheim, Lindholm, Rubbestad, Eriksson i Sandby, Ståhl, Bergstrand, Åkerström, Petterson i Degerfors och Birke.

Reservationer:

1) av herrar *Mannerskantz, Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Grönvik, *Boman* i Kieryd, *Rubbestad* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående lämpligheten av skolhemmanens försäljning samt besluta att hemmanen under tiden för utredningen skola överlämnas till förvaltning av vederbörande stiftsnämnder och att därför utskottets hemställan i nedan angivna delar bort hava följande lydelse:

»att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 482 och II: 571,

2. hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående skolhemmanens försäljning, varvid hemmanen i avvaktan på statsmakternas beslut i anledning av utredningen må från och med dag, som under 1. angivits, övertagas till förvaltning av vederbörande stiftsnämnder och därvid — så snart det kan ske utan hinder av vid tiden för övertagandet löpande arrendekontrakt — förvaltas i enlighet med gällande stadga angående stiftsnämnds förvaltning av ecklesiastik jord;»

2) av herr *Ivar Persson*.

Läroverk Fastighet	Areal i hektar		Arrendeperiod Årsarrende ¹⁾	Taxerings- värde	Markersätt- ningsmedel o. dyl.
	åker	skog			
1	2 a	2 b	3	4	5
H. a. l. i Linköping.					
(Vidingsjö Prästgård nr 1) stads- ägan nr 78 + 79 + 80 + 81 + 82 + 83 + 84 + 85 + 86 i S:t Lars förs., Linköping	26,5	44	1948 ¹ / ₅ 1954 2 200 (inkl. fastighetsskatt)	60 400	14 128: 45 + skogsmedel c:a 10 000
(Lilla Ullevid Prästgård nr 1) stadsägan nr 856 + 857 i S:t Lars förs., Linköping	30,4	—	1948 ¹ / ₅ 1958 3 000 (inkl. fastighetsskatt)	56 500	1 213: 72 + brandförsäk- ringsmedel 39 510: 35
(Säby Mellängård nr 1) stadsägan nr 2321 i S:t Lars förs., Lin- köping	40	—	1948 ¹ / ₅ 1958 3 100 (inkl. fastighetsskatt)	46 500	—
Katedralskolan i Lund.					
Tygelsjö 4 ³ och 4 ⁵ vardera ¹ / ₈ mtl i Hardeberga s:n	14	26	1945 ¹⁴ / ₈ 1955 1 300	44 000	c:a 1 500 (skogsmedel)
Ålstorp 6 ¹ ³ / ₈ mtl i Västra Kara- by s:n	30	—	¹ / ₈ 1946— ¹⁴ / ₈ 1958 c:a 1 070	45 500	986: 52
H. a. l. för gossar i Malmö.					
Eskatorp 2 ¹ ¹ / ₈ mtl i Härslövs s:n	26	—	1947 ¹⁴ / ₈ 1960 2 100 + års- belopp 1 000	61 900	För rektors- hemman till- hopa 10 497: 86
Eskatorp 3 ¹ ³ / ₈ mtl i Härslövs s:n	18,5	—	1936 ¹⁴ / ₈ 1956 c:a 1 817 + årsbelopp 300	43 500	
Viarp 9 ¹ ³ / ₈ mtl i Härslövs s:n	29	—	1923 ¹⁴ / ₈ 1953 c:a 1 935	75 200	
Viarp 11 ¹ ¹ / ₈ mtl i Härslövs s:n	16	—	1939 ¹⁴ / ₈ 1959 c:a 1 633	41 700	
Vadensjö 12 ³ ¹ / ₄ mtl i Vadensjö s:n	14	—	1926 ¹⁴ / ₈ 1956 c:a 1 340	40 100	
Vadensjö 12 ³ ¹ / ₄ mtl i Vadensjö s:n	14	—	1938 ¹⁴ / ₈ 1953 c:a 1 635 + årsbelopp 200	40 100	
Möinge Norra 11 ¹ ³ / ₈ mtl i Asmundtorps s:n	29	—	1949 ¹⁴ / ₈ 1954 3 000 + års- belopp 1 500	82 600	
Sunnanån 3 ¹ 1 mtl i Burlövs s:n	30	—	1948 ¹⁴ / ₈ 1958 4 600 + års- belopp 1 000	111 700	

¹⁾ Årsarrende angivet med c:a utgår helt eller delvis i spannmål att lösas efter markgångspris.

1	2 a	2 b	3	4	5
Sunnanån 4 ³ / ₈ mtl i Burlövs s:n	16	—	1948 ¹⁴ / ₈ 1958 1 800 + års- belopp 900	48 900	
Sunnanån 4 ³ / ₈ mtl i Burlövs s:n	12	—	1948 ¹⁴ / ₈ 1958 2 000 + års- belopp 700	46 100	
Kattarp Östra 5 ¹ / ₂ mtl i Södra Sallerups s:n	32	—	1949 ¹⁴ / ₈ 1954 3 000 + års- belopp 1 000	70 000	
Kattarp Östra 6 ¹ / ₂ mtl i Södra Sallerups s:n	34,5	—	1921 ¹⁴ / ₈ 1951 c:a 2 531	65 000	
Hammarlunda 10 ¹ / ₈ mtl i Ham- marlunda s:n	20	—	1945 ¹⁴ / ₈ 1955 1 600 + års- belopp 400	44 400	För äldste adjunktens hemman till- hopa 2 860: 96
Hammarlunda 11 ³ / ₄ mtl i Ham- marlunda s:n norra delen	37	—	1943 ¹⁴ / ₈ 1953 c:a 1 656 + årsbelopp 550	61 400	
södra delen	24	—	1943 ¹⁴ / ₈ 1953 c:a 1 255 + årsbelopp 400	39 100	
Slogstorp 6 ¹ / ₄ mtl i Hammar- lunda s:n	24	—	1924 ¹⁴ / ₈ 1954 c:a 1 092	44 200	
H. a. l. i Skara.					
(Karstorp nr 1) stadsägan nr 920 + 921 i Skara	60	—	Lektors tjänstetid 1 900 + årsbelopp	105 100	1 082
Gammelträva 2 ¹ / ₄ mtl i Trävads s:n en lott	27	—	Lektors tjänstetid 950 + årsbelopp	98 000	570
en lott	30	—	Lektors tjänstetid 250 + årsbelopp		
en lott	24	—	Lektors tjänstetid 600 + årsbelopp		
H. a. l. i Strängnäs.					
Norrby 2 ¹ / ₄ mtl i Aspö s:n	19	92	1945 ¹⁴ / ₈ 1955 900	49 000	c:a 50 000 (skogsmedel)
Biskopskvarn 1 ¹ / ₄ mtl i Strängnäs	15	20	¹ / ₈ 1939 tills vidare 550	25 900	c:a 5 500 (skogsmedel)
Djupvik 2 ¹ / ₂ mtl i Aspö s:n	15,5	34,9	1942 ¹⁴ / ₈ 1952 800	25 400	28 841: 82 (del- vis skogsmedel)
H. a. l. i Växjö.					
(Hollstorp Östregård nr 4) stadsägan nr 1517 + 1518 + 1519 i Växjö en lott	10,5	180,9	1949 ¹ / ₈ 1954 282: 50	97 600	667: 58 + skogsmedel c:a 102 000
en lott	12	—	1949 ¹ / ₈ 1954 287: 50		

1	2 a	2 b	3	4	5
Rinkaby Gatugård 3 ¹ / ₄ mtl i Tävelsås s:n en lott	10,5	51,8	¹ / ₅ 1949 tills vidare 200	61 200	95: 19 + skogsmedel c:a 3 900
en lott	10,5		¹ / ₅ 1949 tills vidare 200		
(Skir Prästgård n:r 5) stadsägan nr 1550 + 1590 + 1591 + 1592 + 1614 + 1615 + 1616 + 1617 + 1621 + 1622 + 1623 + 1632 + 1681 + 1682 i Växjö en lott	10	112,6	1949 ¹ / ₅ 1954 200	81 900	1 632: 91 + skogsmedel c:a 9 450
en lott	9		1949 ¹ / ₅ 1954 200		